

ERDÉLYI MÚZEUM

XIX. kötet.

1902.

V. füzet.

Újabb adalékok Dacia felíratánához.

(I közlemény.)

Dacia felíratánához két évtized óta folytatott kutatásaim rendén már több ízben volt szerencsém gyűjtéseim eredményéből újabb adalékokat szolgáltatni. A legtekintélyesebb adatkészletet 1888-ban szolgáltattam be az Erdélyi Múzeum-Egyletnek¹, összefoglalva akkor különösen Téglás István társaságában Dacia észak-keleti és középső területein végzett útazásaink eredményét. Ezt a közleményemet, mely 20 lelőhelyről 49 új felíratot, 19 lelőhelyről 58 téglabélyeget, 6 lelőhelyről 11 lámpabélyeget, 4 lelőhelyről 6 bélyegzőt, 3 lelőhelyről 3 kézjegyet, 1 terra sigillata bélyeget, 2 bronz monogrammot, 1 N.-Enyed feldúlatásánál elvesztetett s utóbb ismét napfényre került katonai elboesátólevél töredékeket tartalmazza, figyelmükre méltatták a külföldi tudósok is. Ennek jeléül a bécsi „Archaeologisch epigraphische Mittheilungen“ szerkesztői: Benndorf Ottó és Bormann E. tanárok, valamint dr. Domasewsky Alfréd összekötetésbe léptek velem s buzdításukra a főbb eredményeket² ott is összefoglalám s a Corpus Inscriptionum Latinarum Daciat tartalmazó III. kötetének pótfüzete számára még egy közleményt írtam.³ Ezek alapján dr. Domasewsky Alfréd szakszerkesztő az Erdélyi Múzeumnak technikailag kevésbé sikerült publicatióját is sűrűn idézgeti.

Az Erdélyi Múzeum 1889. évfolyamába (VI. kötet), „Újabb felíratok az erdélyi aranyvidékről“ czímmel a *Verespatakon* fölfe-

¹ Téglás Gábor: *Adalékok Dacia felíratánához*. Erdélyi Múzeum-Egylet bölcselet-, nyelv- és természettudományi szakosztályának kiadványai. V. kötet. 1888. 1—57 lap. Különlenyomatban is megjelent Kolozsvárt.

² *Neue Inschriften aus Dacien* Archaeologisch epig. Mittheil. 1890. 192—199 lapjain 26 felírat és 22 bélyeg.

³ Gabriel Téglás: *Neue Inschriften aus Dacien*. Archeologisch epigraphische *Mittheilungen* aus Oesterreich. Jahrgang 1898. 251—256 lapjain 15 felírat, 19 bélyeg, 2 monogramm, 3 lámpabélyeg.

dezett újabb feliratokat mutattam be. Majd *Király* Pál társaságában „*Újabb adalékok Dacia felírattanához*“ czímmel folytattuk főleg a várhelyi (*Sarmizegetusa*) ásatások eredményeinek közzétételét jól sikerült táblamellékletünkön 18 érdekes márvány- emlék szemléletét nyújtva az érdeklődőknek. Az 1890-ik évfolyamban (VII. kötet.) 388—400 lapjain ismét 15 új feliratot, 2 téglabélyeget, 2 lámpa és 1 edénybélyeget mutattam be. (*Újabb adalékok Dacia felírattanához.*)

Azóta nagyobb ásatást csakis az amphitheatrum területén foganatosítánk *Sarmizegetusában*; de a hunyadmegyei többi castrumokat is vizsgálgatva, itt, valamint a szebeni Bruckenthal-múzeumban, a délmagyarországi történelmi és régészeti társulat múzeumában s az ország legkülönbözőbb vidékein, fel Szabolesmegye fővárosáig, sőt Kassáig s le Orsova—Belgrádig kiterjesztett kutatásaimban több figyelemreméltó adalékot sikerült összegyűjtenem. Így különösen a balázsfalvi gör. kath. érseki főgymnasiumnak s a biharmegyei történelmi és régészeti társulat csinos új múzeumában egész sorozatát találám daciai téglabélyegeinknek. Minthogy ezek irodalmilag is kevésbé ismeretesek s amúgy sem hozzáférhetők az érdeklődőknek: azért helyénvalónak látám ezen jegyzeteimet is egy egészbe foglalni, kiegészítve a *Romer Floris* boldogult tudósunk 1869. útazása közben szerzett jegyzeteivel is a műemlékek országos bizottságánál *Budapest*en őrzött jegyzőkönyveiből. Tanügyi kiküldetésem közben is állandó érdeklődéssel viseltetem disciplinánk iránt s a brassai görög-keleti főgymnasium most szervezett régiségtárából, valamint a szászvárosi ev. ref. *Kuun*-kollegiumtól épen ilyen alkalmakkor sikerült pár új adalékot följegyezmem.

S habár ezen feliratokból néhány már napvilágot is látott, mégis hasznos szolgálatot vélek teljesíteni Dacia kutatóinak azzal, hogy a csak szűk körben ismeretes s könyvtárainkban sem igen kínálkozó közléseket is felölelve, megkönnyítem az utóbbi évtized felíratkészletének használatát és ismeretét. Fájdalom, most sem adhatom az érdekes bélyegtypusokat fényképekben, mint *Bosn'a Hercegovina* kormányának bőkezűségéből a serajevoi múzeum¹ gyako-

¹ *Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina.* Herausgegeben von Bosnisch-Hercegovinischen Landes-museum in *Sarajevo.* Redigert von dr. Moritz Hornes I—VIII. Bd.

rolhatja s épen ezért igyekszem az eltéréseket legalább hű másolatokban bemutatni.

A figyelmes olvasónak rögtön fel fog tűnni: hogy az utóbbi évek nem valának oly gyümölcsözők felírat dolgában, mint 1880—1890, mikor meglepő sikerű várhelyi ásatásainkat végezhattük. De ez a különbség csak látszólagos, mert hisz épen ezen esztendőkhöz több vidéki új múzeum keletkezett, melyek szintén derekasan osztoznak a gyűjtés és publicálás feladatában. Éppen erre való tekintettel nem is ölelem fel *Apulum* újabb bélyegsorozatát, melylyel dr. Cserni Béla¹ buzgalma gazdagítá Alsófehérmegye monographiájának imént megjelent archaeologiai kötetét. Hasonló elbánásban részesítem a Hunyadmegye földjén fölmerült legtöbb felíratot is, melyek a megye monographiájának első kötetében látnak épen mostanában napvilágot.

Lássuk már most az általam kiválasztott újabb daciai felírátokat, téglabélyegeket és lámpabélyegeket.

A) Feliratok.

I. Várhely *Sarmizegetusa*.

Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacia Sarmizegetusa (Tribu Paperia. Corpus Inscriptiorum Latinarum III. kötete 328 és 1016 lapjain XXVI. A Supplementum 1907 lapján XXXI alatt).

Az 1820—92-ben a hunyadmegyei történelmi régészeti társulat megbízásából kiásatott várhelyi amphitheatrum monographiájával még adós vagyok. Sokféle elfoglaltságom késlelteti a munkát. Felíratokba nem volt gazdag az ásatás s csak ezeket szolgáltatta:

1. Egy hatalmas márványkő pad gyönyörű betűkkel bevésve. A réteges márványanyag a kifejtésnél, fájdalom, épen a felíraton repedt ketté.

~~A~~X/G = Aug(ustalis coloniae)

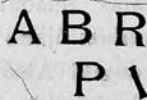
¹ *Alsófehérvármegye története a római korban*. Irta: dr. Cserni Béla. Különlenyomat Alsófehérvármegye monographiájából. Nagy-Enyed, 1901.

2. Egy márvány töredéken

M C

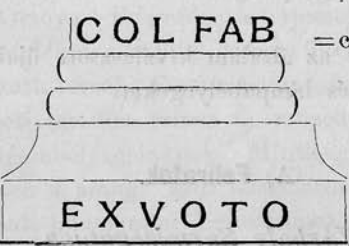
3. Az amphitheatrum romjaiból kiásott márványtábla töredék. Szélessége 0·16 m., magassága 0·12, vastagsága 0·03. Betűi szépen ki vannak vésve s 0·42 m. magasak.

A B R
P I *

= (collegium)[f]abr(um)

4. Ugyanesak az amphitheatrumból egy márványoltár töredék alsó felén

C O L F A B

= col(legium) Fab(rum)

EX VOTO

5. Egy márványtöredéken ezen sajátos betűket szabad kézzel kivésve

U L T I
I

6. Egy kisebb márványtöredéken

PRO SAL

ANIAI . .

AVGPRP

. . . . RVM

= Aug(usti) pr(o) praetore
(trium Dacia)rum.

7. Idevesszük a Szászvárosra került és a városháza előtt állott kőülöszék monogramját is: C.

8. Bukovai márványból, magassága 0·56, szélessége 0·25 m. homlokzata palmettákkal díszítve:

* Az eredetin az I betű alsó fele le van törve.

DEO	Deo
MALAG	Malag
BELI	beli
T · FL · APER	T(itus) Fl(avius) Aper
SCRIB. COL	scrib(a) col(oniae) Sarmizegetusae
EX VOTO	ex voto.

Dévai múzeumunkban még egy Liber pater és Libera maternek szentelt táblát birunk tőle (C. I. LIII Supplementum 7917.)

Ugyanezen T. Fl. Aper scriba állította azt a sirkövet is, mely most a rómainak hirdetett középkori eredetű dëmsusi templom egyik oszloptalapzatául szolgál. (Corp. Inscript. Latin. III. 1512.) A lugosi gör. cath. pöspöki múzeumban is egy újabb eredetű oltárkő őrzi nevét: I. O. M (C. I. LIII. Supplementum 7914 sz.)

9. A DIIS PATRIIS kezdetű felíratával nagy hirre jutott syr templom közeléből. Bukovai márvány-oltár töredék:

(Ju) NON (i)

(Fo) RTVN (ae) közölte volt töredékesen 1890.

10. 1896-ban az útkaparónál láttam ezt a bukovai márvány oltár-töredéket:

NVMIN
CLAE
AELN
MACI
O
C

A 4. sortól magi(ster) (c)o(llegii fabrum).

11. Várhelyről márvány táblatöredék a szászvárosi ev. ref. Kuun-collegium birtokában. Szép kivésett betűi ezek:

MIN

12. Márványtábla töredék Várhelyről. Anyaga bukovai márvány. A dévai múzeumba szállítottam:

= ann(os).

13. Márvány sírattöredék alsó fele. Ugyanott.

m(iles) leg(eonis XII geminae)
(i)ussit.

14. Oltártöredék bukovai márványból:

15. Márványtöredék szépen kivésott betűkkel:

16. Bukovai márványból 0·31 magas, 0·12 m. széles oltár-
töredék, az előbbivel együtt múzeumunkban:

FOR	}	For(tunae
AES		Aes(culapio et)
H		H(ygiae)

17. Még egy kisebb márványtöredék, 0·15 m. magas 0·05 m.
széles:

18. Bukovai mázvány oltártöredék:

PRO SAL
AN VAL
AVG P
C

pro sal(ute)

Aug(usti) p(ro praetore)

19. Bukovinai márványtöredék:

G
AT

20. Bukovai márványból 1·12 széles, 0·16 m. vastag. Szép betűkkel.

Várhely tőszomszédságában *Bra:ován*, Zejku Zejkony földmivesnél találtam. Dévára szállítottam.

IN MEMORIAM
TII SECVNDI
IIFABR*

In memoriam . . . . tii Secundi(ni) (eo)l. fabr(um). Csak egyetlen párját ismerjük még szintén Sarmizegetusából. C. I. L. III. 1507. in m[em]oriam [Aur[elii] ?] Laurentia[ni] ex collegio (fab)rum..

21. Csiszolt márványtábla-töredék a brassói gör. kell. főgymnasium történelmi szertárában 1901. május 18-án. Hosszúsága 0·6 m. szélessége 0·4 vastagsága 6·3, súlya 35 kgr. Anyaga a Sarmizegetusa (Várhely) közelében művelt bukovai márvány-bánya legjobbfélesege. Betűi gondosak. Egy atya által készítettett síremlék.

INVI
TE MEMORIA SEXTV
ETPATER

* Eredetiben a harmadik sor 1-ső I-je meg van csonkítva.

22. Oltártöredék ugyanesak bukovai márványból a brassói görög-keleti főgymnasium történelmi tárában bukovai márványból *Sarmizegetusából*:

AESCVI
ETH *

Aescul(api)
et H(ygiae).

23. A Várhelyről dévai múzeumunkba gyűjtött apróbb töredékek revisiojánál egy újabb Aesculap oltár kezdő betűire akadtam. Anyaga bukovai márvány.

A E S C I
S

* Eredetiben a H betű alsó fele törve.

TÉGLÁS GÁBOR.